

Zoia Passima (născută **Ombaş**¹, 1934 în Cociulari, Județul Durostor, Bulgaria), deportată în Bărăgan (Giurgenii Noi – Răchitoasa) în iunie 1951. Interviu realizat de fiica sa **Cristina Passima Trifon** la București, septembrie 2016.

Cu mama, la un pahar de vorbă...

26 septembrie 2016, a venit și toamna la București

Cu mama I : 0 - 3 :31 Câte ceva despre originile familiei...

Cristina Passima Trifon (C) : Începem să te întrebăm așa, de la începuturi, să ne povestești de unde au venit ai noștri și care a fost drumul vostru din Bulgaria de sud, în Bulgaria de Nord, în Dobrogea, în Banat și după aceea ...

Zoia Passima (Z) : Eu nu știu decât de la Cociulari.

C : De la Cociulari, da, dar spune-mi așa puțin și de *papu aushlu* [străbunicul] și de *maia moașa* [străbunica], ce știi tu, cam de unde veneau și cum s-a întâmplat că au venit la Cociulari.

Z : Nu știu, trebuie să întreb la *nunlu* [nașul].

C : Bine atunci spune-ne ce știi tu, ei de unde veneau ?

Z : Din Bulgaria, din împrejurul Mănăstirii Rila, ei zic « Rilski » și nu știu de ce au venit, dar au venit cu tot neamul.

C : Adica cu tot clanul ?

Z : Da, cu tot clanul.

C : Veneau cumva de la Lajanji, Lejeni ? Așa scrie în acte.

Z : Da și de la Lajanji. Mama s-a născut la Lajanji și tata tot la Lajanji s-a născut.

C : *Papu* nu știi dacă venea din Lajanji sau s-a născut în altă parte.

Z : Nu *papu* venea din Rila.

C : Dar *maia moasha* venea de la Bagna ?

Z : Tot de acolo, de la Rila. Ea nu pleca în transhumanță, tatăl lor era croitor și mama casnică.

C : Câte fete erau ele sau câți frați mai avea ea, baba Zoica.

Z : Erau doua fete și un băiat. Băiatul era paralizat, așa s-a născut. Nu a fost căsătorit niciodată. Îl chema Cota, de la Constantin.

C : Pe *maia* cum o chema de fapt, numele de familie ?

Z : O chema Școca.

C : Deci îl chema Costa Școca și pe sora ei cum o chema ? Maria, Maria Școca. Îi ziceam cum, noi ? Maia Mica, Maia Maria?

Z : Maia Maria.

C : Paplu aushlu, câți frați avea, pap Vasili.

¹**Tatăl Zoiei**: Ombaş Nicolae, născut în 06 Octombrie 1903, Lajeni Bulgaria ; decedat în 1995 la Slobozia, România

Mama Zoiei : Ombaş Chitața, născută în 15 februarie 1904, Lajeni Bulgaria ; decedată în 1991 la Slobozia, România

Bunicul Zoiei [*papu*] : Ombaş Vasile, născut în 06 mai 1884 în Lajeni, Bulgaria ; decedat în 1981 la Slobozia, România

Bunica Zoiei [*maia*] : Ombaş Zoia, născută în 1885 în Lajeni, Bulgaria ; decedată în 1979 la Slobozia, România

Fratele Zoiei : Ombaş Marin, născut în 29 ianuarie 1941, com. Nicolae Bălcescu, Tulcea România; decedat în 1993 la Slobozia, România

Fratele Zoiei : Vasile Dumitru, născut în 13 martie 1937 în Cociulari, Județul Durostor, Bulgaria ; decedat în 1999 la Slobozia, România

Z : Erau patru frați, trei frați și o soră și două surori mici, una de 16 și alta 18 ani, au murit de tifos.

(...)

C : Mi-ai spus că maia cu papu s-au luat în Cociulari ?

Z : Da.

C : Au aranjat părinții sau ei ?

Z : Nu, ei au hotărât. Tata avea vreo trei fete care umblau după el. *Una era tot soie de-a noastră, teta Pepa și una era hlina a ună teta din partea ali maie Sulta* [Una era tot neam de-al nostru și una era fina unei mătuși din partea bunicii Sulta].

C : Bine, dar cum au făcut ?

Z : *Tati îi dzâsi al papu : Tati eu voi s'mi însoru cu feata aestă. Cu lali* [unchiul] Cola erau certați, lali Cola, fratele lui mama... [Tata i-a spus lui bunicul : Tată eu vreau sa mă însor cu fata asta. Cu unchiul Coli era certat, unchiul Coli, fratele bunicii]...

Cu Mama I : 15 :11 - 41 :40 La Cociulari

C : Cum ați plecat voi din Silistra și de ce ?

Z : Păi așa a fost când cu Tratatul de la Craiova [septembrie 1940]...

C : Deci a trebuit să veniți în România. Ce vi s-a promis când ați venit ?

Z : A fost schimbul de populație. Bulgaria își lua oamenii de la nord de Dunăre și noi ne duceam acolo.

C : Și unde v-ați dus, unde ați plecat ? Cum ați plecat voi?

Z : Am plecat într-o săptămână, papu a rămas să pună cruce de piatră la mormânt lui maia Maria și să aștepte să treacă 40 de zile. Noi cu ceilalți am plecat cu oile cu bacul. Au tras bacul până la Ostrov, iar de la Ostrov au pornit spre Ialomița.

C : Voi ați ajuns inițial în Ialomița ?

Z : În Ialomița prima dată, la Albești, și după aceea am venit la Tulcea, probabil pentru că nu plecau bulgarii, nu erau casele libere.

C : Deci voi trebuia să intrați în casele bulgarilor ?

Z : Da, noi am eliberat casele și trebuia și ei să le elibereze pe ale lor ca să ne mutam în casele lor.

C : Voi ce aveți în Bulgaria ?

Z : Casă cu etaj și 30 hectare de pământ. 20 ne-au dat aici în Ialomița. Tata a cumpărat 10 ha, numai 20 de hectare am avut de la colonizare.

C : Altceva ce aveți ?

Z : Oi, peste 200. Așa zicea Nașu. Un saivan de 27 m lungime, 8 m lățime și 7 m înălțime, sus puneau fânețele, un grajd de 40 m lungime, pentru oi, cai și boi. Mai aveau o anexă, după casă, cu două camere și un hol unde era bucătăria de vară, unde țineau toate uneltele și legumele uscate. Două porumbare, unul pentru porumb și unul făcut din scândură și împărțit în două : într-unul puneau slămina, iar în celalalt mălaiul și tărâțele. Doar ridica o plăcuță, o trapă și cădea grâul, pe cel de deasupra nu-l lua. După saivan era un dud foarte vechi pe care-l foloseau pentru treierat, se chema *armane*.

C : Cât de mare era *armanea*, ce suprafață avea ?

Z : Mare cât două apartamente ca ăsta [apartamentul de două camere în care locuiește Z are 50 mp] și după *armane* era amenajat pentru oi să le scoată să le dea să mănânce. Era compartimentat, sus le puneau fânețul, iar jos tărâțele. Acolo când fătau oile eu mă duceam să mă joc cu mieii pentru că erau foarte frumoși. Mulți și frumoși.

C : De mulți când le mulgeau ?

Z : La stână, lângă pădure, nu departe de sat.

C : Îmi spuneai că te duceai cu papu la cafenea.

Z : Tata cu nenea Petre cum îi ziceam noi, se duceau la câmp la arat, la semănat...

C : Și cine era nenea Petre ăsta?

Z : Un bulgar, angajatul lui tata și împreună cu un cioban și papu se ocupau de oi, tata se ocupa de pământ. Ei plecau acolo la ... Mulgeau oile, strecurau laptele, îi puneau cheagul, iar după ce-l scoteau îl puneau pe o masă, așa, cu jgheaburi și pereți verticali.

C : Dar laptele nu-l puneau în cazane din acelea mari ?

Z : Da, sigur că da.

C : Din ce erau cazanele alea ?

Z : Din aramă. Toate erau din aramă.

C : Câte compartimente aveau ?

Z : Două compartimente, dar puneau mai multe rânduri de lapte încheșat. Îl lăseau până se scurgea tot zerul. După aceea, îl tăiau, îl puneau în saramură și se ducea papu cu el la papu Sima. Venea și Ciomu la papu Sima, își luau acolo o cafea și jucau domino. Mă lua și pe mine, îmi lua o sticlă cu sirop care avea o bilă, se închidea cu bilă și eu ma jucam cu bila aia. Venea și Lena, *feata ali tetă* [fata mătușii] Marie și amândouă aveam cont deschis la lali Mina, avea băcănie și era frate cu Pap Sima. Ne duceam acolo să ne cumpărăm ce vrem noi.

C : Puteați să vă luați chiar ce vreți voi. Da' voi ce va luați ?

Z : Ne luam niște ... *pi armâneaste* se spune *sarakerati*, roșcove, sugeam din ele, mai luam și turtă dulce, că erau cu figurine. *Tati cafi oara dzătsea : Lashi featili aesti s'ducă la lali Mina cari shtii cati va's lyia. Lasă că nu măcă eali, lasă-le.* [De fiecare dată, tata zicea : lași fetele astea să meargă la unchiu Mina, cine știe câte o să ia ? Lasă-le, că nu mănâncă ele...]

C : Papu ce juca ? Cu cine juca domino ?

Z : Cu bunicul lui Uni, papu Ciomu. Ei aveau pământ vreo 50 ha, erau bogați. Toți erau avocați și fiecare în alt sat. Aveau și alambic. *Papu lu antriba : Tsi va s'adari tini cu ahantsă paradzi ?- Eh, fciorli aeshtsă a mei cu politica loru, dzisi, îi măcă paradzlii* [Papu îl întreba : Ce vei face cu atâția bani ? - Eh, feciorii ăștia ai mei, cu politica lor, o să pape banii].

C : Ce culturi aveați ?

Z : 10 ha de păioase, 10 ha de porumb și pe celelalte hectare puneau secară, ovăz, orz, lucernă și bumbac, puneau și soia. În '38 s-a făcut atâta recoltă că nu știau unde s-o mai pună. Și papu zice : ia să încercăm să dăm soia la oi. Și, văzând că încep să se umfle oile, a tăiat vreo 40 dintre ele, le-a făcut pastramă. După care, nu au mai pus soia....

C : Îmi spuneai că la balcon aveați niște geamuri colorate.

Z : Da, erau tăiate geamuri colorate, balconul era închis.

C : Ce ai recunoscut tu din casa în care am fost ? La parter era tot așa sau altfel ?

Z : La parter erau doua camere, holul în care au făcut acum bucătăria, cafeneaua e făcută din două camere. În bucătărie era o scară pe care urcai la etaj și cealaltă cameră era mai mare nu ca acuma, acolo țineau brânza și celelalte lucruri, pentru că era mai rece. Au stricat poarta, poarta era mare cum se fac porțile în Maramureș, înaltă ca să poată să treacă cu caruța încărcată cu cerealele, păioase, cu coceni de porumb.

C : Curtea era la fel de mare sau mai mare decât cea pe care am vazut-o noi ?

Z : Mai mare. Ei au făcut modificări. Casa aceea nouă, cine stătea acolo, cine știe ? Lângă poartă mi-au făcut un leagăn, un tâmplar bulgar de vis a vis mi l-a făcut. Era și pictat. La caruță aveau două coviltire, unul pentru lucru și celălalt pentru nuntă. Era pictat, frumos aranjat cum erau trăsurile odată.

C : Așa vă duceați la nunți ?

Z : Da, ne duceam și în alte sate, aveam rude în alte sate. Când venea tati cu caii, se oprea *corlu* [hora] să vadă caii. Măi da' știi cum erau, frumoși, frumoși. Tati singur nu putea să-i ducă la adăpat. Erau mari și nărăvași.

C : Ce culori erau ?

Z : Unul era maro închis și altul era roșu și aveau în frunte o stea. La nuntă îi legau cu fundă roșie.

(...)

C : Cand am fost la cișmea, mi-ai spus că ...

Z : Acolo numai se limpezeau rufele, nu se spălau. Înflocatele se spălau, dar numai în ultima vană. Primele erau pentru animale.

C : Chiar ?

Z : Da, era ordin. Ele beau apa cea mai curată. După ce treceau animalele, abia după aceea se duceau femeile la limpezit.

C : Și tu unde îți spălai rochița ?

Z : Eu în ultima. Îmi scoteam rochia și mi-o spălam.

Cu Mama I : 1 :09 :41 – 1 :19 ;20 Venirea în Dobrogea

C : Când s-a făcut schimbul de populație, în '40 unde v-ați oprit ? În județul Tulcea ?

Z : În Bașchiori.

C : Câți aromâni s-au dus în Bașchiori?

Z : Erau nouă sute de familii. Azi, din cele nouă sute, au rămas numai două familii.

C : Cand ați ajuns Bașchiori ați intrat în casa unui bulgar. Cum era casa ?

Z : Nu era ca cea din Cociulari, nu avea etaj, avea prăvălie în față, curtea era mare, 1500 – 2000 de metri, un grajd. Casa avea trei camere, un hol de trecere și era pe pivniță. Și mai era o casuță mica mai în spate, acolo puneau fasolea, tărâțele, un fel de cămară.

C : Pământ ați avut ?

Z : 20 de hectare.

C : Deci ați fost împrăprietăriți, aveți acte pe ele ?

Z : Sigur ca da. Aici, la Bașchiori, a deschis tata o prăvălie mixtă. Prăvălia avea mercerie, textile și multe unelte agricole. Era mare prăvălia, foarte mare.

C : Ce fel de textile ?

Z : Bumbac, mătase, catifea. Mi-aduc aminte că erau și două comune de italieni, femeile purtau încă portul tradițional. Rochii lungi și basmale cu franjuri negre. Tot întrebau de basmale, tata s-a interesat unde să le găsească, numai la Bacău le-a găsit. A câștigat în anul ăla foarte bine. S-au vândut basmalele ca pâinea caldă.

C : Cine se ocupa de prăvălie ?

Z : Iarna mama își punea războiul în prăvălie și țesea, când venea vreun client se scula. Iar vara, după ce venea de la câmp, țineau deschis până la zece seara. Tata aducea marfa și ea vindea.

C : Papu cu ce se ocupa?

Z : Cu agricultura și de comerț.

C : Și papu aushlu ?

Z : Cu oile, avea un cioban și peste 200 de oi.

C : Păi voi ați venit cu tot cu oi ?

Z : Nu ți-am spus, toți frații, pe bacul ăla au pus nu știu câte mii de oi. Au venit cu oi cu cai.... Caii i-a luat armata și atunci au cumpărat boi. Cu boii se duceau la câmp. După război l-au chemat pe tata să-i dea caii înapoi, iau dat niște cai care nu știau să meargă la căruță, erau numai de călărie și bătrâni. I-a vândut la țigani și a luat alții.

Cu Mama I : 1 :23 :58 – 1 :46 :48 Viața în Tomnatic

C : Îmi spuneai la un moment dat că au fost complicații cu Papu, cu politica...

Z : După alegerile din '46, comuniștii au furat voturile și au ieșit ei câștigători. Și aștia care erau cu țărăniștii ce-au zis, să-i aștepte și să-i împuște când trec Dunărea să se ducă la Tulcea. Acuma cum să-ți spun, ia dă-mi un creion și o hârtie : De aicea drumul se duce la Brăila, șoseaua venea așa... și aicea în Bașchioi se întorcea spre Tulcea. Aicea era un pod. Ei ce-au făcut, s-au strâns toți, aveau arme toți, și s-au pus sub pod. I-au așteptat sub pod. Au început să tragă, da' trăgeau, nu jucărie.. .

C : În comuniști ? Păi ăia cu ce veneau, cu mașini ?

Z : Da cu mașina, au oprit mașina și trăgeau în ei.

C : I-au și omorât ?

Z : Nu știu. După aceea au plecat, au reușit să scape, s-au dus la Tulcea și așa s-a făcut că au ajuns la putere comuniștii.

C : Bun, acuma ei deja se așteptau să fie pe listele negre.

Z : Da, dar nu se știa care au fost ăia care au tras.

C : Deci trebuia să se facă cercetări ca să vadă cine au fost.

Z : Paplu cu Culuslu, îl știi pe Coli alu Culushu (Culuș) ? ... *Vini la Paplu shi dzăsi : Vasili, ia tufekea shi s'neamu la fciori ca nu-i lucru bunu. Sh'luara tâmbarea shi tufeklili dauă shi s'dusiră peste apa Taisa.* [A venit la bunicul și i-a zis : « Vasile, ia pușca să mergem la feciori, că nu e în regulă. Își luară haina și puștile, amândouă, și se duseră peste râul Taisa]. Era un teren unde se împărțeau loturi pentru grădini și erau fântâni adânci.

C : Puțuri...

Z : Puțuri, le-au aruncat în puțuri și s-au întors acasă. Apoi, când s-au dus tata cu mama la Tulcea la doctorul Papahagi, el i-a spus : Dacă nu pleci de aici, soția ta o să moară, e grav bolnavă. Avea dublă pneumonie. Du-te unde e o climă mai blândă, mai cald, în Banat, unde poți. Și era atunci, nu știu cum, plecau nemții și se coloniza acolo. Am plecat eu, Marinică, tata și mama.

C : Ați plecat voi înainte ?

Z : Da, ne-am dus acolo, ni s-a oferit casa, erau și alții, lali Coli și mulți care au venit în Banat, 43 de familii.

C : Cum ați venit în Durostor, așa ați venit și în Banat ...

Z : Ni s-au dat 4 hectare de pământ și 400 m de vie pe familie. După aceea tata s-a dus de și-a luat caii, căruța, și oile, a plecat cu ele cu vaporul...

C : Cât a durat drumul

Z : O săptămână mi se pare.

C : Și maia moasha și papu aushlu cum au venit ?

Z : Nu, pe ei i-a luat altă dată, i-a luat în toamnă.

C : Deci a încărcat totul pe vapor, a cărat tot ce se putea căra și după aceea i-a luat și pe batrâni.

Z : Era mare secetă în Dobrogea, noi aveam pentru mâncare asigurat, dar erau unii care au luat grâu din Banat ca să ducă în Dobrogea.

C : Așa v-ați instalat în casele nemților. Dar când v-ați instalat erau și ei în casă cu voi ?

Z : Da erau și ei. Ei aveau o cameră și un hol și o bucatărie, iar noi două camere și o bucatărie. Ne-am împăcat foarte bine cu ei.

C : Pe ei cum îi chema.

Z : Nu știu, nu-mi aduc aminte deloc.

C : Păcat.

Z : Parcă văd, era un hol în formă de L, acolo aveau masa unde mâncau. Când gătea Maia veneau și se uitau. Le dădea Maia și lor.

C : Dar ei cu ce se ocupau.

Z : Cu nimic, dacă nu mai aveau nimic, erau expropiați. Mai aveau câte o bucată de grădină. Le-au luat tot.

C : Le-au luat tot ?

Z : Tot, tot, tot.

C : Îmi spunea de Suzana.

Z : Suzana, la fel, numai că era pe strada cealaltă.

C : La ea în casă cine intrase ?

Z : Nu știu.

C : Alți armâni ?

Z : Nu, nu știu. Atâta știu că se întâlnea cu Maia la mijlocul grădinii. Maia se lăuda cu grădina ei, Suzana cu grădina ei.

C : Suzana avea familie, avea copii ?

Z : Nu.

C : Dar îmi spuneai de povestea cu « alai cur alai arip »

Z : A... Hans cu Meri. Hans era cam betiv. Stăteau tot pe strada noastră, vis à vis. *La teta ts'alu Teghu* [Tanti Iana a lui Teghu].

C : Maia ts'alu Teghu cu papu Teghu, Costea Stere, stăteau în casa lui Hans și alui Meri ?

Z : *Da, țizea lui teta* : Știi ceva, Iana, eu mănânc « alai cur » și dau lui Hans « alai arip », că a băut toată viața lui [Româna nemțoaicei era cam tot atât de aproximativă ca și aceea a aromâncei]

C : Eu credeam ca Suzana spunea asta....

Z : Suzana se lăuda cu grădina ei, iar Maia cu a ei. Grădina era împărțită în jumătate. Ei au vrut s-o ia toată, dar Maia a lăsat și pentru Suzana, să aibă și ea acolo un loc. Erau foarte curate grădinile. Ce am văzut acum când am fost acolo ! Dacă ar fi fost germanii ar fi pus ceva, dar cei de acuma le-au lăsat așa în paragină.

C : Cum era în Tomnatic ?

Z : Foarte bine. Foarte frumos. Curat, liniștit, ne duceam la școală, era școala mixtă, nu țineam cont noi că erau nemți, că erau bulgari, ...unguri nu aveam decât două familii. Erau bulgari din Dudeștii Noi, acolo erau numai bulgari.

C : Și altceva?

Z : Eu o singură dată am fost la bal, când am venit în vacanță, la Cocron. Erau trei cluburi. Cocron, cel mai bine clasat, celelalte două am uitat cum se chemau. Cocron era puțin mai jos de biserică...

C : Mai sus de primărie ?

Z : Nu pe strada cu primăria, pe strada Gării.

C : Deci te duceai la școala, unde mi-ai arătat, pe partea cealaltă a drumului.

Z : Am făcut șapte clase acolo, după aceea m-am dus la Timișoara la Liceul Sanitar.

C : În ce clasă de liceu erai ?

Z : În anul I de liceu.

C : Atunci s-a întâmplat cu deportarea ?

Z : Da, atunci, în anul ăla.

C : În Tomnatic erau trei cluburi, când se țineau ele?

Z : Duminica seara, numai duminica seara.

C : La cluburi mergeați numai voi tinerii sau și adulții ?

Z : Și adulții că aveau și sală de jocuri, biliard, cărți, domino.

C : Tu cu cine te duceai la bal ?

Z : Cu mama și tata. Tata juca ... Și mama stătea pe bancă la discuții cu bătrânii și celelalte mame.

C : Îmi spuneai de biserica catolică...

Z : Când ieșeam de la școală mă duceam la biserică să ascult orga. Erau zile când stăteam mai mult, iar când ajungeam acasă mi vârghia Maia : « *Iara erai la nemtsă* ». *Papu dzătsea* : « *Lasă more ca suntu shi eli crishtinji* ». « *Tsi crishtinji că'shi facu crutsea altă soie* » [mă

certa bunica / Iari la nemți ! Bunicul zicea : « Lasă dragă că sunt și ei creștini. » « Care creștini că-și fac crucea altfel. »]

C : Dar biserica ortodoxă ?

Z : Biserica noastră era într-o casă veche, părăsită, mică, tot pe strada Gării, dar în partea cealaltă. Acum am văzut că s-a ridicat o biserică nouă.

C : Papu aushlu cu ce se ocupa.

Z : Cu agricultura și cu oile. Cu via, făcea vin și îl vindea. Când au plecat, a rămas un butoi de 200 de litri de vin. L-a desfăcut de ciudă și l-a golit.

C : Câte hectare de pământ ai zis că v-au dat?

Z : 4 hectare tata și 4 papu. Tati cu mama se ocupau de pământ și de vie, iar papu cu oile.

C : Deci voi erați pe partea asta a străzii, papu Teghu pe cealalta parte, dar unde era papu Cola al Costea ?

Z : Vizavi de primărie, unde acuma e o casuță mică. Acolo era odată o casă mare, foarte mare, cu porți până sus.

C : Deci acolo stătea fratele lui maia, tatăl lui teta Popca ? Ce era el, primar în Tomnatic ?

Z : Nu în Tomnatic, în Cociulari a fost primar.

C : Ziceai că nu voiau să intre la colectivă, aveau opinii politice diferite...

Z : Nu, nu voiau să se înscrie la colectivă. Altceva nu știam, eram plecată la Timișoara.

C : Cum a pornit toată treaba asta cu deportarea ? I-au deportat pentru că erau într-o zonă limitrofă, aproape de graniță ?

Z : Da, așa au zis ei că ar fi motivul.

C : Majoritatea nu voiau să se înscrie la colectivă ? Sau mai erau și din cei care voiau ?

Z : Scrie în cartea asta că o nemțoaică s-a dus, când i-a ridicat, să se înscrie în colectiv. I s-a spus : E prea târziu acuma.

C : Câte familii de aromâni erau în Tomnatic ?

Z : 43 de familii.

C : Erau majoritari, față de celelalte minorități ?

Z : Nu, nemții erau 1000 de familii. Mai erau 80 de familii de basarabeni.

Cu Mama II : 0 – 34 :33 Deportarea în Bărăgan

C : Cum s-a întâmplat de v-au deportat ? Tu ziceai ca nu erai în sat, de ce ?

Z : Nu știa nimeni.

C : Nu știa nimeni că veți fi deportați, nimeni ?

Z : La 2 noaptea s-a bătut la ușă și li s-a spus : Actele și luați ce puteți într-o căruță pentru o săptămână.

C : Fără nici o altă explicație. Papu ce a zis la treaba asta ?

Z : Ce sa zică ? Au venit securistu' cu mitralieră și cu doi militari la ușă, mai poți să zici ceva ? I-au scos la poartă, pe stradă, cu caruța încărcată. Mi-aduc aminte că șoseaua era lată și numai când au ieșit afară au putut să vadă cine urma să fie deportat. Nu știau dinainte. S-au speriat, au crezut că-i duc în Siberia.

C : Bine și în cât timp trebuiau să-și strângă lucrurile ?

Z : În două ore.

C : Voi la cât ați avut dreptul, la două căruțe ?

Z : Nu, numai una !

C : Pentru toți ?

Z : Pentru toți. Numai peste câteva ore a venit și pentru bunicul. L-a luat și pe el cu ce a putut să încarce acolo pe fugă.

C : Dar, papu ce a zis, că poate scapă și vede el ce face, nu ?

Z : Da...

C : Și ?

Z : Și... la gară cu căruțele, câte două familii într-un vagon, cu animale, cu copii.

C : Da' voi ce aveți ?

Z : Căruța, caii...

C : Și oile ?

Z : Le-au lasat acolo, ce era să le facă...Au lăsat tot acolo, tot, tot.

C : Cu cine erați în vagon ?

Z : Cu teta și cu lali Teghu și cu Coli.

C : Deci tu erai la școală când se întâmpla toată povestea asta ?

Z : Da.

C : Cat timp au facut până în Bărăgan ?

Z : O săptămână au făcut.

C : De ce ?

Z : Au luat-o prin Ardeal, prin Moldova și când au ajuns la Iași atunci și-au dat seama că vor rămâne în țară, că nu-i duc în Rusia.

C : Cum, i-a plimbat așa cu trenu' pînă la Iași și după aia i-au întors în Bărăgan ?

Z : Da, de la Iași au coborât spre Bacău, au lăsat în Frumușița, după aceea în Brăila, au lăsat și în Brăila și după aceea ne-au adus pe noi la Țândărei.

C : La Țândărei ?

Z : Da, și de la Țândărei pe jos la Răchitoasa, Giurgeni.

C : Deci pe voi v-au lăsat la Țândărei. Dar cum făceați voi, ieșeați afară ziua...Cum făceați ?

Z : Când oprea trenul din gară în gară, la două stații aveau dreptul să iasă afară puțin.

C : Să-și facă nevoile ?...

Z : Nevoile și le faceau acolo în vagon aveau o gaură în vagon...

C : Și apă ?

Z : Apă își luau când coborau.

C : În ce luau ?

Z : În galeți

C : Și mâncare ?

Z : Li s-a spus să-și ia mâncare pentru două săptămâni, în gări îi așteptau cu lapte pentru copii, cu ceai...

C : Bun, ați ajuns la destinație, la Țândărei ?

Z : Au coborât toți, care nu aveau caruță luau din satele vecine și i-au adus pe miriște. Pe miriște era câte un țaruș.

C : Și ?

Z : Te puneau în dreptul țarușului. Aici e locul tău, 250 de metri. Îți faci casă. Dacă nu faceți casă... la Canal.

C : Pe catastif erați trecuți toți, cum va împărțeau ?

Z : Erau toți pe numere. Cutare, la țarușul, numărul...

C : Numărul cutare era de fapt numărul casei pe care trebuia s-o construiești tu?

Z : Da.

C : Când au ajuns ziua, noaptea la Țândărei?

Z : Ziua, dimineața, până seara au avut timp să ajungă pe miriște.

C : După ce i-au lăsat acolo, ce au făcut ?

Z : I-au chemat la fermă și le-au spus că trebuie să muncească pământul.

C : Pământul pe care tocmai îl primiseră ?

Z : Ăla era pentru casă, moșiile erau mari. Aveau de cules.

C : Și seara ce au făcut, au înoptat pe pământ așa ?

Z : Da, pe miriște.

C : Deci ei au ajuns în iunie. Tu erai la școală în timpul ăsta. Cum ai ajuns tu la Răchitoasa ?

Z : A venit *teta ts'alu* Cola să mă ducă la cancelarie la doamna directoare. Directoarea mi-a spus : „Din Tomnatic prinții trebuie să plece, sunt cu domiciliu obligatoriu.” Eu nu știam ce e aia. „Or sa fie pe Bărăgan. Spune, unde ai în țară neamuri ? ” În Dobrogea - am spus eu. „Unde ? Comuna ? Trenul trece pe acolo ?” Nu - zic. Trece pe la Babadag și spre Tulcea. „Uite, zice, îți dau bilet până acolo. La București cobori și iei trenul de Tulcea. Întrebi.” Mi-a făcut pachet să am de mâncare și biletul de tren și am plecat. Pedagogă m-a dus la trenul de București și am plecat. Când am ajuns la Babadag au dat telefon la Bașchioi, au luat legătura cu lali Iancu. L-au chemat la primărie. A venit și m-a luat. Am stat o vreme la ei, m-am întâlnit cu Tanța, ea nu știa nimic. Am zic că vin așa, în vizită.

C : Câți ani avea Tanța?

Z : 8 ani. Am stat la ei până tata a certificat că mai era un copil de recuperat. Le-a spus tata : „Nu avea unde să se ducă în Banat, așa că s-a dus la un văr de- al meu din Dobrogea.” Il cheamă pe lali Iancu și-i spune : „Uite care e situația, dacă nu o duci dumneata o ducem noi din post în post.” Atuncea lali Iancu a pus caii la caruță și m-a dus la Răchitoasa.

C : Era departe ?

Z : Nu era chiar așa departe, de la Vadu Oii până acolo, vreo 100 și ceva de km.

C : Cât ați făcut cu căruța ?

Z : Vreo două ore. Am ajuns la Răchitoasa, apoi m-am dus la poliție, m-au înregistrat...

C : La cât timp ai ajuns tu acolo după ai noștrii?

Z : Păi pe ei i-a ridicat pe 18 iunie, iar eu am ajuns în august.

C : Încă nu era casa făcută ?

Z : Nu era nimic, numai bordeiul.

C : Deci aveați un bordei totuși ?

Z : Da, aveam.

C : Cine dormea în bordei ?

Z : Toți.

C : Bine, eu te întreb : Vine cineva, te ia, te duce pe câmp, îți bate un țăruș în pământ îți pune un număr pe el și îți spune că de acum încolo aici e casa ta. Tu cum reacționezi la treaba asta ? După ce ai avut casă, terenuri... un rost?

Z : Nu-i ușor, dar trebuie, trebuie să lupți să supraviețuiești.

C : Ce au făcut ei, papu și apu aushlu ?

Z : Au săpat bordeiul, dar pământul scos l-au păstrat ca să facă cărămizile. După ce au făcut bordeiul s-au apucat de casă.

C : Cât de mare era bordeiul ?

Z : A, mare, mai mare decât camera asta [30 mp]. Pe jos, au pus paie, deasupra au pus lemne și l-au acoperit cu stuf. Si peste stuf aruncau pământ.

C : De ce ?

Z : Sa nu-l ia vântul.

C : Voi pe unde intrați ?

Z : Aveam ușă.

C : Aveați trepte bătute și ușă ?

Z : Ușă din lemn.

C : Lemnul de unde îl luați ?

Z : Erau lizierele de salcâm aproape de noi. Dar pentru case ne-au dat grinzi, aduceau ei lemnul, 2 uși și 2 geamuri.

C : Cum lucrați la casă?

Z : Erau stâlpii puși și noi trebuia să batem pământul.

C : Deci au făcut casa din pământ batut?

Z : Amestecat cu apă și cu paie? Paie luate de pe câmp.

C : Deci, după ce terminau ziua de muncă se apucau de lucrat la casă ?

Z : Da. Toată lumea făcea așa.
C : Când ați terminat casele ?
C : Cam prin octombrie.
C : Cum se bătea pământul ?
Z : Pământul îl băteam cu picioarele, după aceea îl puneam în niște lădițe, iar apoi îl băteam între sâlpii de susținere, pe rânduri, până se ridicau pereții. După aceea puneam grinzile, făceam podul și acopeream cu stuf. Stuful se duceau bărbații și-l tăiau, din baltă.
C : Maia moasha unde lucra ?
Z : Ea se ducea la bumbac. Îl lua și pe Marinică de-i ținea sacul. Nu putea să facă norma, că era bătrână, dar cât putea, făcea.
C : Dar maia cu papu, adică parinții tăi ?
Z : Mama se ducea la grădină și la orezărie, iar bărbații legau snopii de orez, ca să-i ducă la treierat la batoză.
C : Tu ce făceai ?
Z : Toți cei care aveam 7 clase eram obligați să facem un curs de trei luni, de formare, de brigadieri. După aceea, m-am dus la grădină, am ajuns iarna la grădină și atunci se făceau răsadnițe. De ardei, gogoșari, roșii...
C : Unde mâncați ?
Z : Aveam cantină, făcută de ei.
C : Ce ați mai făcut la Răchitoasa ?
Z : În 4 ani și jumătate, am făcut școală, dispensar, magazin, cămin cultural și circă de poliție. Duminica s-au făcut toate astea.
C : Cămin cultural ? Ce faceați la cămin ? Cine cânta ?
Z : Dansam, cântau nemții, aveau instrumentele cu ei.
C : Cum a fost reîntâlnirea cu Suzana ?
Z : Marinică a văzut-o, era și ea la bumbac. Îi zice lui maia : « *Maie, dzătsi, shtii că shi Suzana easti aua. Cumu s'hibă aua, lăi* ». O ia de mână și o duce la Suzana. Când s-au văzut amândouă, s-au îmbrățișat, au început să plângă, după aceea se duceau împreună la bumbac.
C : Dar în ce limbă vorbeau ele ?
Z : Una armânește, alta nemțește, dar se înțelegeau. O limbă a lor.
C : Ce a făcut Suzana, ce s-a ales de ea ?
Z : Nu știu ce a făcut, dar am citit în cartea lui Smaranda², când se retrăgeau nemții au trecut prin Tomnatic au încărcat ce au putut în căruțe și au plecat la Becicherecul Mare, dincolo în Banatul Sârbesc. Când au ajuns acolo, nu-i primeau, mâncau doar cartofi și porumb copti. Mulți dintre ei au murit. Nu toți au ajuns în Germania, pe mulți i-au dus în Cehia.
C : Dar ea, Suzana, s-a întors în Tomnatic după ce s-a ridicat D.O [domiciliul obligatoriu] ?
Z : Nu știu, cine știe ? Unde era să se ducă ? Poate s-a întors, dar ce să facă acolo ?
C : S-a ridicat D.O. ? Unde v-ați dus ? Erați iar sub cerul liber.
Z : Papu a zis : rămâneți aici în Bărăgan, nu pot să ne mai ducă nicăieri de aici. Și așa s-au oprit la Slobozia.
C : La Slobozia cum era ?
Z : Era târg, era o șosea, erau numai prăvălii și evrei, boierii care aveau moșiile dimprejur, erau cismari, croitori și brutari. Au găsit casa asta pe care scria « De vânzare », dar era la roșu. Era a unui grefier din Călărași care urma să se mute la București. Și așa ne-am mutat în casa pe care o știți și voi.

² Smaranda Vultur, *Francezi în Banat, bănățeni în Franța*, Ed. Marineasa, 2012.

